

УДК 378+37.091.12:36-051

Вікторія КОРНЕЩУК

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного
політехнічного університету, м. Одеса, Україна
e-mail: vtory@te.net.ua

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗВО

У статті презентовано власний погляд автора на розуміння таких педагогічних категорій, як «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників у ЗВО», «ефективність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників». Визначено загальні напрями підвищення ефективності такої підготовки, пов'язані з вивченням і запровадженням позитивного досвіду навчання працівників соціальних служб за кордоном, а також з вивченням внутрішніх потенційних можливостей педагогічного процесу у вищій вітчизняній школі та їх урахуванням під час професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи. Серед окреслених напрямів виокремлено стратегічні й тактичні. Шляхом експертного оцінювання визначено ступінь ефективності напрямів, заснованих на використанні потенційних дидактичних можливостей вітчизняних ЗВО.

Ключові слова: професійна підготовка, ефективність професійної підготовки, соціальний працівник, заклад вищої освіти.

Проблема підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО безперервно постає перед науковцями і педагогами-практиками, адже на неї постійно впливають різноманітні об'єктивні і суб'єктивні чинники: змінюється контингент студентів; збільшується кількість видів соціальної роботи та кількість категорій її клієнтів; ускладнюються функції, що їх мають виконувати соціальні працівники в межах професійної діяльності і, як наслідок, зростають вимоги до професійних знань, умінь, якостей фахівців із соціальної роботи; з'являються інноваційні методи навчання; змінюються стандарти підготовки фахівців соціономічного профілю тощо.

Проблема підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО не залишається поза увагою викладачів кафедри психології і соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету, оскільки практичні шляхи її вирішення вивчаються в межах науково-дослідної роботи кафедри з теми «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ВНЗ» (№ 0113U001461).

Як відомо, в дидактиці ефективність є показником того, яким чином у процесі навчальної діяльності конкретні результати перетворюються на результати, що мають соціальну значущість. Педагогічна ефективність досліджується в різноманітних аспектах: як ефективність методів навчання, ефективність практичних занять, ефективність навчально-виховного процесу, ефективність педагогічної системи, ефективність професійної підготовки тощо (Т. Афоніна, У. Бейер, Г. Батуріна,

В. Блінов, В. Євдокімов, А. Зельницький, М. Карасева, С. Кубіцький, М. Кухарев, М. Нецадим, Л. Одерій, Л. Павлюк, М. Поснова, О. Романовський, Г. Рябов, І. Хорев, Г. Цехмістрова та ін.).

Запропонована стаття має на меті виявлення стратегічних і тактичних напрямів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО.

Досягнення мети статті потребує визначення її ключових понять: «професійна підготовка майбутніх соціальних працівників у ЗВО» і «підвищення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників».

Так, **професійну підготовку** майбутніх соціальних працівників у ЗВО розглядаємо як цілеспрямований процес формування в них знань, умінь, навичок, якостей і практичного досвіду, необхідних для успішного вирішення завдань соціальної роботи як майбутньої професійної діяльності.

Ефективність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників тлумачимо як ступінь відповідності досягнутих ними результатів запланованим цілям підготовки, тобто як ступінь відповідності набутих студентами знань, умінь, навичок, особистісних і професійно важливих якостей вимогам соціальної роботи, а також наявним ресурсам (матеріальним, психофізіологічним, часовим), що має вища школа для їх забезпечення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та власний досвід здійснення професійної підготовки фахівців із соціальної роботи дозволяє виокремити дві загальні групи напрямів підвищення ефективності такої підготовки. Перша група напрямів пов'язана з вивченням і запровадженням позитивного досвіду професійної підготовки

працівників соціальних служб за кордоном, безумовно з урахуванням вітчизняних реалій та особливостей і традицій вітчизняної вищої школи. Друга група напрямів зумовлена вивченням внутрішніх потенційних можливостей педагогічного процесу у вищій вітчизняній школі та їх урахування в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Розкриємо напрями кожної з окреслених груп більш докладно.

Проведений аналіз [2] професійної підготовки фахівців для соціальної сфери за кордоном (Н. В. Видишко, Л. В. Віннікова, Н. П. Гайдук, О. В. Загайко, Л. Є. Клос, А. Є. Кулікова, Г. В. Лещук, Н. О. Микитенко, О. В. Ольхович, О. П. Пічкарь, Г. І. Слосанська, Н. М. Собчак та ін.) дозволяє виокремити такі стратегічні напрями підвищення ефективності професійної підготовки вітчизняних фахівців із соціальної роботи: розробка і затвердження загальнодержавних стандартів соціальної роботи для усіх ланок професійної освіти; запровадження професійного відбору абітурієнтів для оволодіння професією соціального працівника; налагодження партнерської співпраці між навчальними установами і соціальними організаціями на засадах взаємної відповідальності за результати процесу професійної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи, їх соціальний захист і працевлаштування; активізація участі українських та зарубіжних викладачів і студентів у спільних дослідженнях та проектах в соціальній сфері; активізація обміну викладачами та студентами між провідними ЗВО в Україні та за кордоном; забезпечення безперервності процесу професійної підготовки соціальних працівників за рахунок упровадження ефективних програм післядипломної освіти.

Тактичними напрямами підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на рівні окремих ЗВО вважаємо такі: постійне оновлення навчальних планів і програм відповідно до вимог світових стандартів; розробка концепції спеціалізацій для різних рівнів підготовки фахівців із соціальної роботи, підготовка відповідно до них вибіркового спеціальних курсів, залучення до їх викладання досвідчених соціальних працівників-практиків; забезпечення максимальної практичної спрямованості професійної підготовки фахівців із соціальної роботи шляхом збільшення тривалості проходження практики студентами в соціальних установах і закладах, корекції програм практики, розширення її видів та баз проведення, організації керівництва практикою досвідченими фахівцями в сфері соціальної роботи; залучення студентів до волонтерського руху.

Розкриття напрямів другої групи, пов'язаних з пошуком та розвитком потенційних можливос-

тей педагогічного процесу у вищій вітчизняній школі, зумовило проведення аналізу педагогічних досліджень вітчизняних науковців, спрямованих на підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників (В. В. Баранюк, І. І. Боднарук, М. О. Волошенко, Д. М. Годлевська, Д. В. Данко, Л. А. Дітковська, Ю. В. Колодійчук, А. Д. Мекшун, В. В. Савицька, І. М. Мельничук та ін.) і соціальних педагогів (К. М. Віцукаєва, М. О. Малькова, З. З. Фалинська, Т. П. Спірна, М. М. Ярошко та ін.) у ЗВО. Проведений аналіз мав на меті, по-перше, визначення напрямів підвищення досліджуваної ефективності; по-друге, – прогнозування ефективності визначених напрямів шляхом експертного оцінювання.

Так, нами було виокремлено напрями підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО, що розкривають внутрішні потенційні можливості педагогічного процесу у вищій вітчизняній школі (напрями другої групи), а саме: розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості майбутнього соціального працівника; забезпечення інтегративного характеру професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; вдосконалення змісту навчального матеріалу, методів і технологій його викладання, засобів взаємодії педагога зі студентами; забезпечення практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; здобуття студентами досвіду соціальної роботи як майбутньої професійної діяльності; забезпечення самоосвітньої діяльності майбутніх соціальних працівників; розвиток в процесі професійної підготовки особистісних і професійно-важливих якостей майбутніх соціальних працівників; створення спеціального освітнього середовища; моніторинг результатів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; урахування в процесі професійної підготовки індивідуальних властивостей студентів.

Означені напрями віднесені нами до тактичних напрямів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО.

Для прогнозування ефективності визначених напрямів було проведено їх експертне оцінювання – багатокрокову процедуру, що має на меті обробку методами математичної статистики думок експертів – професіоналів у певній галузі [1, 34–36].

Як відомо, процедура експертного оцінювання передбачає визначення групи експертів та обчислення коефіцієнтів їх компетентності (на випадок неоднорідної групи); опитування експертів; ранжування досліджуваних ознак за ступенем їх значущості, засноване на відповідях експертів.

Позначимо через j ознаку ($j = 1, \dots, p$), а через i – експерта ($i = 1, \dots, l$). Тоді x_{ij} буде означати кількість

балів, отриманих кожною j -ю ознакою, якщо її оцінив i -й експерт. Остаточна кількісна оцінка j -ї ознаки визначається за формулою:

$$x_j = \sum_{i=1}^l k_i x_{ij},$$

де k_i – коефіцієнт компетентності i -го експерта, а x_{ij} – бал, котрий він надав j -й ознаці. Далі в процесі експертного оцінювання можна обчислити вагові коефіцієнти ознак досліджуваного об'єкта. Так, ваговий коефіцієнт j -ої ознаки визначається за формулою

$$x_j = x_i / \sum_{j=1}^p x_j.$$

Ваговий коефіцієнт та коефіцієнт компетентності набувають значень в інтервалі (0; 1).

Описану процедуру було покладено в основу експертного оцінювання ефективності визначених напрямів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

В експертному оцінюванні взяли участь 5 викладачів кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 15 викладачів кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету, 6 викладачів кафедри соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, 9 викладачів кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету. Загалом було залучено 35 експертів, серед яких: 5 докторів наук; 26 кандидатів наук; 4 викладача без наукового ступеня. Всі викладачі-експерти приймають безпосередню участь у професійній підготовці майбутніх фахівців із спеціальності «Соціальна робота» і мають стаж педагогічної діяльності від 3 до 35 років.

Експертам було запропоновано оцінити ефективність визначених вище напрямів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників за 10-бальною шкалою від 1 (найменш значущого) до 10 (найбільш значущого) балів.

За наявністю наукового ступеня група експертів була поділена на три підгрупи. До першої підгрупи було віднесено докторів наук; до другої – кандидатів наук; до третьої – викладачів без наукового ступеня. Кожному експерту із першої підгрупи було присвоєно 3 бали, з другої – 2 бали і з третьої – 1 бал.

Відповідно до стажу педагогічної діяльності з професійної підготовки фахівців із соціальної роботи у ЗВО група експертів також була поділена на три підгрупи. До першої підгрупи були віднесені експерти зі стажем роботи понад 20 років; до другої – від 10 до 20 років; до третьої – до 10 років. Кожному експерту з першої підгрупи було присвоєно 3 бали, з другої – 2 бали і з третьої – 1 бал. Загальна кількість балів залежно від наукового ступеня і від стажу педагогічної діяльності з професійної підготовки фахівців із соціальної роботи у ЗВО склала 136.

Далі були підраховані бали для кожного експерта окремо, що дозволило розрахувати для них коефіцієнти компетентності.

Для визначення кількості балів для кожного з напрямів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників з урахуванням коефіцієнта компетентності експертів було присвоєно 10 балів за перше місце; 9 балів – за друге; 8 балів – за третє; 7 балів – за четверте; 6 балів – за п'яте; 5 балів – за шосте; 4 бали – за сьоме; 3 бали – за восьме; 2 бали – за дев'яте та 1 бал – за десяте місце. Кількість балів, розрахована для кожного з напрямів, подана в таблиці 1:

Таблиця 1 – Загальна кількість балів за напрямими

Педагогічні умови (за змістовими блоками)	Кількість балів
розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості майбутнього соціального працівника	6,497
забезпечення інтегративного характеру професійної підготовки майбутніх соціальних працівників	5,878
вдосконалення змісту навчального матеріалу, методів і технологій його викладання, засобів взаємодії педагога зі студентами	7,916
забезпечення практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників	7,275
здобуття студентами досвіду соціальної роботи як майбутньої професійної діяльності	5,965
забезпечення самоосвітньої діяльності майбутніх соціальних працівників	4,672
розвиток в процесі професійної підготовки особистісних і професійно-важливих якостей майбутніх соціальних працівників	6,886
створення спеціального освітнього середовища	3,831
моніторинг результатів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників	2,613
урахування в процесі професійної підготовки індивідуальних властивостей студентів	3,788

бали дозволи розрахувати вагові коефіцієнти для кожного з досліджуваних напрямів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО, значення яких подано в таблиці 2.

Результати експертного оцінювання дозволили дійти висновку, що на ефективність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників найбільше впливають: вдосконалення змісту навчального матеріалу, методів і технологій його викладання, засобів взаємодії педагога зі студентами; забезпечення практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; розвиток в процесі професійної під-

готовки особистісних і професійно-важливих якостей майбутніх соціальних працівників, а також розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості майбутнього соціального працівника.

Практичне значення проведеного експертного оцінювання полягає в тому, що отриманий прогноз щодо напрямів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників може бути врахований в подальших педагогічних експериментах з проблем професійної підготовки фахівців із соціальної роботи, що становить перспективи подальших розвідок з окресленої проблеми.

Таблиця 2 – Результати експертного оцінювання напрямів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх соціальних працівників

Місце	Напрями	Ваговий коефіцієнт
1	вдосконалення змісту навчального матеріалу, методів і технологій його викладання, засобів взаємодії педагога зі студентами	0,143
2	забезпечення практичної спрямованості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників	0,132
3	розвиток в процесі професійної підготовки особистісних і професійно-важливих якостей майбутніх соціальних працівників	0,124
4	розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості майбутнього соціального працівника	0,117
5	здобуття студентами досвіду соціальної роботи як майбутньої професійної діяльності	0,108
6	забезпечення інтегративного характеру професійної підготовки майбутніх соціальних працівників	0,106
7	забезпечення самоосвітньої діяльності майбутніх соціальних працівників	0,084
8	створення спеціального освітнього середовища	0,069
9	урахування в процесі професійної підготовки індивідуальних властивостей студентів	0,068
10	моніторинг результатів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників	0,047

Список використаних джерел

1. Корнєщук В. В. Математические методы исследования педагогических феноменов : учеб. пособ. Одесса, 2010. 72 с.
2. Корнєщук В. В. Порівняльний аналіз практичної підготовки майбутніх соціальних працівників в Україні та за кордоном. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. Миколаїв, 2017. № 3 (58). С. 208–212.

References

1. Korneshchuk, V. V. (2010). *Matematycheskye metody yssledovaniya pedahohycheskykh fenomenov* [Mathematical methods of research of the pedagogical phenomena]. Odessa, Ukraine.
2. Korneshchuk, V. V., (2017). *Porivnialnyi analiz praktychnoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v Ukraini ta za kordonom* [Comparative analysis of practical preparation of future social workers in Ukraine and abroad]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*, 3 (58), 208–212.

Корнєщук В. В. Направления повышения эффективности профессиональной подготовки социальных работников в УВО

В статье представлено авторское понимание таких педагогических категорий, как «профессиональная подготовка будущих социальных работников в учреждениях высшего образования», «эффективность профессиональной подготовки будущих социальных работников». Определены общие направления повышения эффективности такой подготовки, связанные с изучением и внедрением положительного опыта обучения работников социальных служб за рубежом, а также с изучением внутренних потенциальных возможностей педагогического процесса в высшей отечественной школе и их учетом во время профессиональной подготовки специалистов по социальной работе. Среди данных направлений выделены стратегические и тактические. С помощью экспертного оценивания определена сте-

пень ефективності направлений, оснований на використанні потенціальних дидактичних можливостей отечественных УВО.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, эффективность профессиональной подготовки, социальный работник, учреждение высшего образования.

Korneshchuk V. The directions of increasing the effectiveness of vocational training of social workers in higher education institutions

The article presents the author's own view on understanding of such pedagogical categories as "professional training of future social workers at higher educational institutions", "effectiveness of training of future social workers". The general direction of improving the efficiency of such training related to the study and introduction of some positive learning experience of social workers abroad, as well as the study of the internal potential of educational process at high school and their national view on training future experts in social work. Among the aforementioned areas strategic and tactical ones are identified. By means of expert evaluation, the efficiency degree of the directions based on the use of potential didactic capabilities of the domestic remedies is determined. The survey expert results – teachers involved in the training of specialists in social work in local institutions of higher education, showed that the greatest impact on the effectiveness of such training produce: improving the content of the training material, methods and technologies of its teaching tools teacher interaction with students; ensuring the practical orientation of the training of future social workers; development in the process of professional training of personal and professional qualities of future social workers; development of the motivational-value sphere of the personality of the future social worker.

Key words: professional training, effectiveness of professional training, social worker, institution of higher education.

УДК 378:811.111-057.875

Наталія КОХАНОВА

аспірант Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
e-mail: nkohanova@gmail.com

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАННЯ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПОЛЬЩІ**

У статті схарактеризовано нормативно-правове забезпечення навчання англійської мови учнів початкової школи Польщі в контексті освітніх реформ 1999 та 2017 років. Висвітлено кількісні та якісні зміни, що відбулися в навчанні англійської мови протягом означених етапів, зокрема щодо освітніх стандартів, навчальних планів та програм, термінів навчання тощо. Визначено позитивні концептуальні ідеї польського досвіду реформування навчання англійської мови, які можуть бути імplementовані в практиці українського шкільництва.

Ключові слова: початкова школа, англійська мова, навчальна програма, освітня реформа, мовна освіта, Польща.

На даному етапі Україна активно впроваджує реформи в області освіти. Головна мета нової реформи – нова висока якість освіти на всіх рівнях: від початкової школи – до закладів вищої освіти.

Під час реформування планується впровадити нові стандарти освіти, покращити матеріально-технічну базу навчальних та наукових закладів, залучити кращих педагогічних та наукових працівників і запровадити справедливую та прозору систему фінансування галузі освіти та науки. Реформа також має на меті підвищення престижу педагогічної та наукової праці.

Країна та світ змінилися, суспільство змінилося, потреби економіки докорінно змінилися, а

підходи до освіти залишилися далеко в минулому сторіччі. В українських школах і вишах учні та студенти здебільшого здобувають сукупність знань без розуміння того, як це може допомогти їм реалізуватися в житті. Навчальний процес у закладах професійно-технічної та вищої освіти відірваний від потреб ринку праці та економіки в цілому.

У багатьох країнах Європейського Союзу вже відбулися докорінні зміни та освітні реформи. Наприклад, Польща пережила дві серйозні реформи в галузі освіти. Соціально-економічні зміни, зумовлені входженням Польщі в Європейський Союз, викликали необхідність реформування